

הרשעת רומן זדורוב היתה תאונה. מה יש ללמוד ממנה?

בועז סנג'רו

2023, 10:24, 30 במרץ

עקוב 

רומן זדורוב זוכה סוף סוף מאשמה ברצח שלא הוכחה מעולם, ועתה יש להפיק לקחים מההרשעה המוטעית לשם שיפור מערכת המשפט הפלילי. משפט זדורוב מהווה מפנה ביחס הציבור, האדיש בדרך-כלל לזכויות חשודים ונאשמים במחשבה המוטעית שהדבר לא נוגע לנו, "הטובים", אלא רק להם, "הרעים". אלפים נחשפו לראיות העלובות שעל בסיסן הורשע אדם ברצח ונידון למאסר עולם, ולהתנהלות הפרקליטות, שלא הרפתה גם לאחר שכל הניסיונות למציאת ראיה משמעותית מלבד ההודאה הבעייתית נכשלו, ואפילו נתגלו ראיות שיצרו ספקות משמעותיים נוספים. יש לקוות שהזיכוי ייצור גם מפנה ביחס לבטיחות מפני הרשעת חפים מפשע.

תורת הבטיחות המודרנית, שפותחה בתחומי התעופה, התחבורה וההנדסה וישימה גם על מערכות המבוססות על החלטות אנוש, מלמדת שלתאונה יש גורמים רבים: ישירים, עקיפים וגורמים שלא מנעוה. הרשעת חף-מפשע היא תאונה. להרשעת זדורוב יש גורמים שמדגימים ליקויים בסיסיים במשפט הפלילי: תפישת ההודאה כ"מלכת הראיות" חרף היותה קיסרית הרשעות-השווא; האפשרות להרשיע על סמך הודאה בלבד (בתוספת "דבר מה נוסף" שלפי ההלכה עשוי להיות "קל כנוצה") במקום לקבוע דרישת "סיוע חזק" להודאה; ראיה נוספת, עצמאית (לא מפי הנאשם או מהתנהגותו) משמעותית; הרשעה גם נוכח ספק סביר, בניגוד לחזקת החפות, תוך אימוץ של שופטים את גישת "המארג הראייתי" של התביעה; קבלת "מדע זבל" כראיה מדעית (טביעת הנעל – טעות של המחוזי שתוקנה על-ידי העליון); הרשעה ברוח דעות, בשיטת משפט שבה שיעור הזיכויים נמוך מ-1%; שליטה כמעט מוחלטת של התביעה בהליכים, עם שיקול-דעת מופרז; ועוד.

מחקרים עדכניים, חלקם על בסיס השוואות גנטיות בין דגימות שנשמרו מזירות הפשע לדגימות שנלקחו מגופיהם של אסירים, מלמדים כמה דברים: קיימת תופעה משמעותית של הרשעת חפים מפשע, שמוערכת בלפחות 5%

מההרשעות. האם היינו רוכשים כרטיס טיסה מחברה עם שיעור התרסקויות אפילו נמוך מזה? עוד נמצא, שרבות מהרשעות-השווא מבוססות על הודאות; שיטת החקירה המקובלת יוצרת סיכון להודאות-שווא; לשופטים אין כלים טובים להבחנה בין הודאת אמת לבין הודאת שווא; ושגם "הפרטים המוכמנים" אינם מושיעים: הם מצויים גם בהודאות שווא, כשהחוקרים מעבירים אותם לחשודים בשאלותיהם.

בטיחות לא נוצרת מאליה. קיימים גופים בעלי סמכויות שיוצרים אותה. יש להקים מכון לאומי לבטיחות במשפט הפלילי, שירכז את המחקרים הקיימים, יערוך נוספים, ויקבע נהלי עבודה נאותה: כיצד יש לערוך מסדר זיהוי (משטרת ישראל זנחה את מסדר הזיהוי החי ועברה לחלופה הזולה והמסוכנת של מסדר זיהוי תמונות), כיצד יש לחקור חשודים (המשטרה עדיין חוקרת בשיטות שלוחצות להודות) וכיצד יש לאסוף ראיות מדעיות מסוגים שונים (המשטרה מסתפקת במעט נקודות השוואה בטביעת אצבעות, רוכשת מכשירים זולים ולא מדויקים לבדיקת רמת האלכוהול באוויר הנשוף של נהגים, ועוסקת ב"מדע זבל" כגון טביעת נעליים). יש להוציא את המעבדות לזיהוי פלילי משליטת המשטרה, כך שתתבצענה בדיקות מדעיות אמיתיות, נטולות לחצים מצוות החקירה ומבלי שהמומחים יקבלו פרטים שאינם נחוצים לעריכת הבדיקה או מטילים את תוצאותיה.

לא נוכל להשיב לרומן זדורוב את 15 השנים שאיבד בכלא. גם פיצוי ראוי של מיליון שקלים לשנה לא יתקן את העוול. הרשעת חפים מפשע היא העוול הגדול ביותר שמדינה ליברלית גורמת לאזרחיה באופן שיטתי. תעשיית הסדרי הטיעון (שדווקא לא רלוונטית להרשעת זדורוב) היא המכשיר המרכזי ליצירת העוול ההמוני. לצורך שיפור משמעותי הכרחי לפעול שיטתית, ולהקים מכון לאומי לבטיחות במשפט הפלילי.

הכותב הוא מחבר הספר "הרשעת חפים מפשע בישראל ובעולם: גורמים ופתרונות" ומלמד במכללות האקדמיות גליל מערבי וספיר